

Дарко НИКОЛОВСКИ

РЕЗУЛТАТИ ОД ВАЛОРИЗАЦИЈАТА НА ЦРКВИТЕ ВО СЕЛАТА БОГОМИЛА И БИСТРИЦА ВО ОБЛАСТА АЗОТ, ВЕЛЕШКО

Апстракт: *црквите Св. Атанасиј во с. Богомила, Св. Богородица и Св. Ѓорѓи во с. Бистрица, царски двери од XVI-XVII век, поствизантискиот период, Азот.*

Апстракт: *Прелиминарните истражувања во текот на валоризацијата на црквите Св. Атанасиј во с. Богомила, Св. Богородица и Св. Ѓорѓи во с. Бистрица покрај деветнаесетовековното творештво проследено со монументални трокорабни базилики, фондусот на непознати иконописни дела од XVI-XVII век придонесоа да се фрли нова светлина на поствизантискиот период во храмовите на регионот на Азот.*

Црквата Св. Атанасиј во селото Богомила е подигната во 1837 г. како монументална трикорабна базилика со полукружна апсида на исток. (сл. 1) Црквата е градена од кршен камен со двосливен покрив од керамиди (во оригинал со камени плочи). Затворениот трем долж западната и делумно на јужната страна, и камбанаријата што се надвишува над западниот влез се доградби од поново време судејќи според фотографијата од 1929 г. (сл. 2) каде што се гледа старата камбанарија изградена целосно од дрвена граѓа и тремот кој од западниот влез кон јужната страна до прозорското окно е со отворена диспозиција, заграден со дрвена ниска ограда. На јужната страна има уште еден влез и два полукружни прозорски отвора, додека на северната има еден отвор повеќе.

Корабите во внатрешноста на црквата се одвоени со по пет масивни столбови со украсни капители. Тие се поврзани со пандатифи и лаци меѓу себе. Таваницата е рамна со тоа што централниот кораб ги надвишува бочните два. На западната страна има галерија на кат, додека олтарниот простор на исток е одвоен со висока трикатна иконостасна преграда. Олтарниот простор, покрај полукружната апсида има оформено и две плиткониши за проскомидијата и ѓакониконот.

Црквата е живописана во 1844 г. од непознат зограф, кој негува наивен и шематизиран стил на ликовно изразување. На северната страна, во

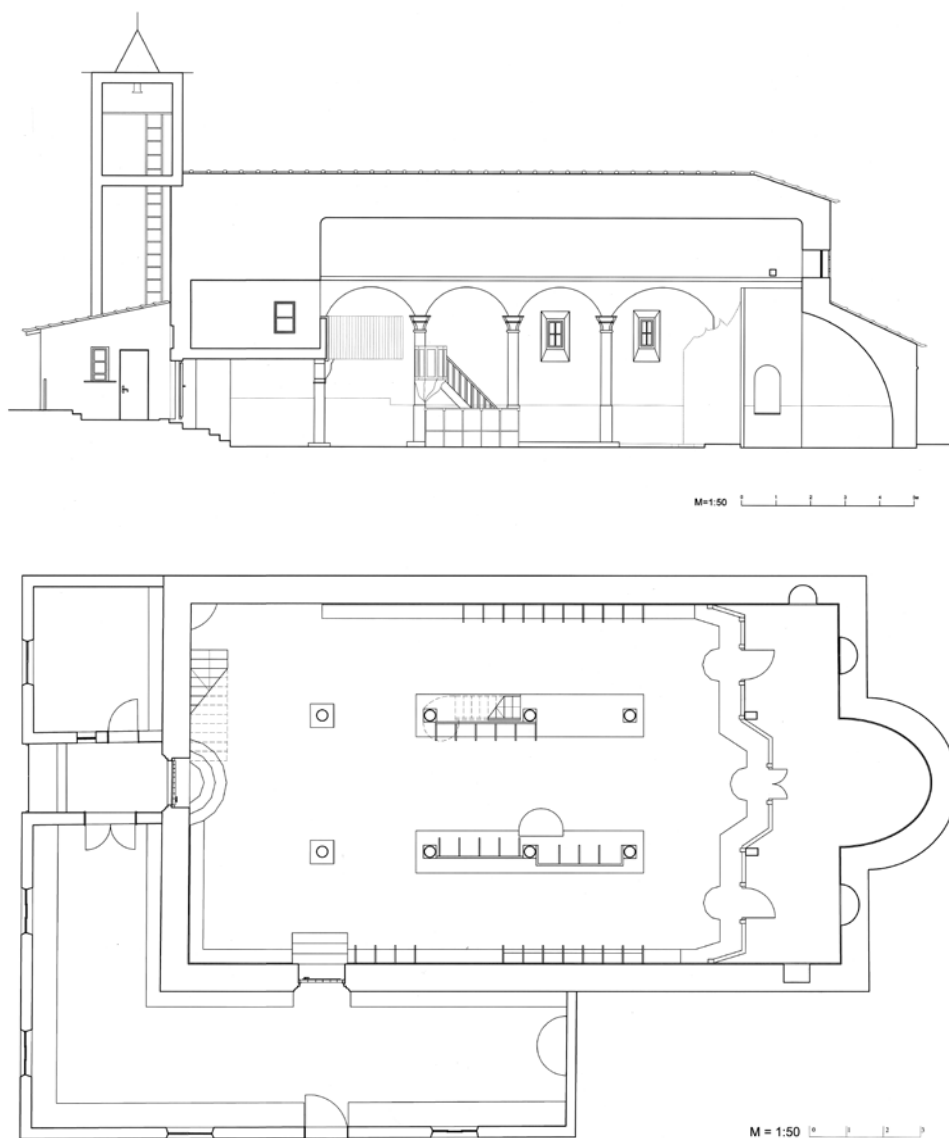
првата зона, од запад кон исток, во оделни правоаголни полиња се насликани во цел раст св. Константин и Елена меѓу Чесниот крст, архиѓаконот св. Стефан, кој во десната рака држи модел

Сл. 1 Поглед од југозападната страна на црквата Св. Атанасиј, с. Богомила

Сл. 2 Поглед од југозападната страна на црквата Св. Атанасиј, с. Богомила (фотографијата од 1929 г.)

Сл. 2 Пресек и основа на црквата Св. Атанасиј, с. Богомила

на храм со купола, а во другата кандило, а покрај приложничките записи е запишана и годината 1844, потоа следува св. Пантелејмон со лекарски инструменти и медицинска кутија во рацете. (сл. 3) На крајот е претставата на Света Троица, каде што меѓу Бог Отец, кој во раката носи жезол, и Бог Син (Исус Христос) кој благословува со една-та рака, насликана е вселената врз која е поставен голготскиот крст, а на него, пак, е застанат Светот дух во вид на гулаб. Светата Троица лебдат во облаци опкружени со ангелски чиновни - престоли. Во втората зона, светителите насликани во цел раст се издвоени со помош на правоаголни и кружни столпчиња со капители и лачно поврзани меѓу себе. Во архијерејска одежда се насликани св. Григориј Богослов, св. Јован Златоуст (?) и св. Василиј Велики, следува св. Игнатиј меѓу лавовите, каде што уште еднаш е забележана годината 1844, потоа св. Петка со маченички отсечената глава и долг крст во левата рака, а во десната носи

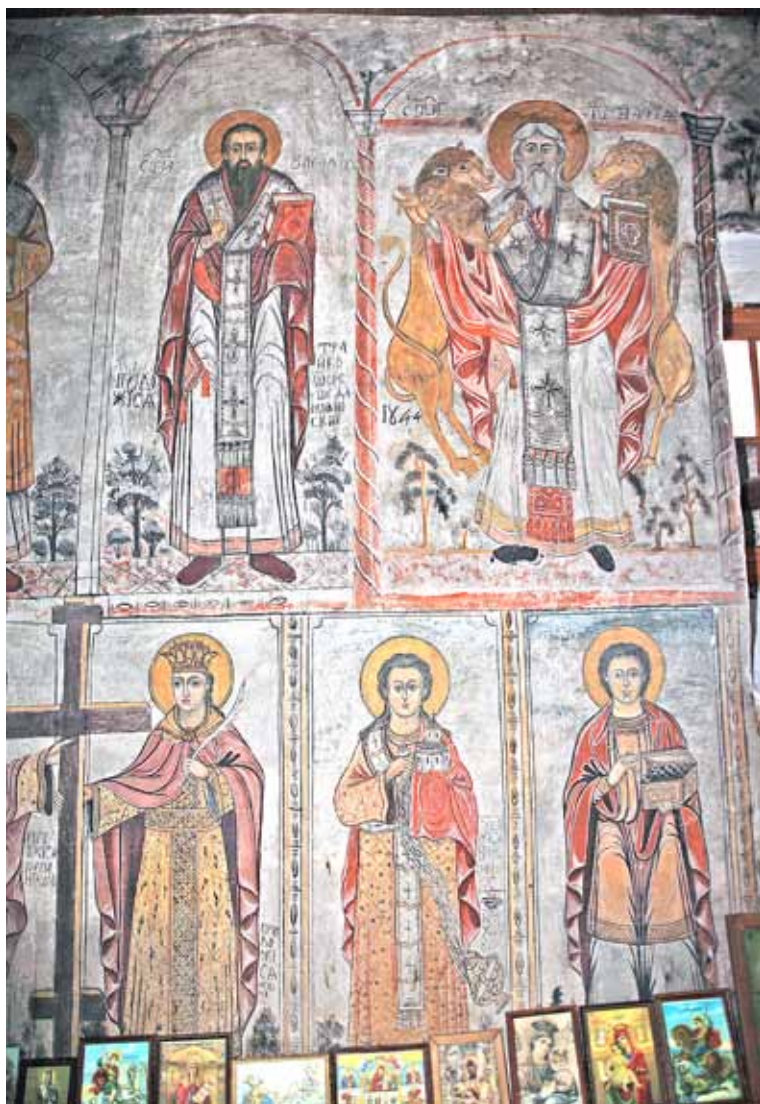
бројаници. На крајот е насликана фигурата на св. Спиридон.

Во олтарот, во првата зона е претставено Причестувањето на апостолите, каде што кон централната, фронтално поставена фигура на Исус Христос, насликан како благословува со обете раце, му приоѓаат дванасетте апостоли во поворка по шест од обете страни. Во конхата на апсидата е насликана Богородица Ширшаја Небесна. Богородица е во став на оранта, а во нејзините пазуви е тркалезен медалјон со Христос Емануил, кој благословува со обете раце. Во проскомидијата е претставен Мртвиот Христос во путир со наклонета глава кон десното рамо. Насликан е со сина перизома околу бедрата, со прекрстени раце пред себе, придружен со орудијата на неговото мачеништво, копјето и сунѓерот нато-пен со оцет. Богородица и Јован се насликани од обете страни на Исус, со

крената рака кон лицето, во гест на жалост.

На јужната страна, од исток кон запад, во првата зона се св. Недела и св. Катерина со долги маченички крстови во рацете и со отворени круни на главите. Во втората зона, во ист амбиент и со еднаков шаблон се насликани во архијерејски одежди св. Никола и св. Атанасиј со евангелија во рацете. Следуваат две поопширни композиции, Вознесението на пророкот Илија, каде што во горниот дел е насликан Илија во огнена кочија што ја вознесуваат четири црвени крилати коњи. Во долната зона Елисеј го прима милотот, а во десниот агол е претставена уште една сцена во која св. Илија во пештерата, придружен од ангел, го хранат гаврани. Другата композиција е посветена на мачеништвото на св. Георги Јанински.¹

¹ Грозданов Ц., *За портретите на св. Георгија Јанински во уметноста на Македонија*, Прилози. Одделение за општествени науки XXXI 1, Скопје 2000, 101-

Сл. 3 Северен ѕид од наосот, црква Св. Атанасиј, с. Богомила

Во овој циклус посветен на маченикот од Јанина е насликан св. Георги во средишниот простор во цел раст, облечен во карактеристична народна носија фустанела, елек, црвена наметка и фес на главата. Нему од обете страни му приоѓаат ангел со венец за неговото мачеништво и Христос со двоен благослов. Сцените течат од десната страна со Приведувањето на св. Георгија пред турскиот старешина, потоа, под оваа сцена следува Тепањето на светецот со жили. На спротивната страна продолжува Третиот суд, каде што св. Георгија го тепаат со жили и други справи за мачење. Четвртиот суд е бесењето на св. Георгија.

На запад, на оградата од галеријата на кат, насликано е Успението на Богородица, а на сводот од централниот свод, во елипсовидна рамка е насликана допојасна претстава на Исус Христос

124 (= Истиот, *За портретите на св. Георгија Јанински во уметноста на Македонија*, Уметноста и културата на XIX век во Западна Македонија. Студии и прилози, Скопје 2003, 170-172.

како благословува со обете раце.

Покрај ѕидното сликарство, црквата Св. Атанасиј поседува и завидно иконописно творештво. Во прв ред тоа се иконите на трикатниот монументален иконостас, кој го надвишува Големиот крст со Распетието Христово што лежи на змиовидно подножје, со придружните икони на Богородица и св. Јован. (сл. 4) Иконостасната преграда е со едноставен украс од сликана флорална декорација без употреба на резба. Иконостасот е дело на повеќе автори од различни периоди, меѓу кои највидно место заземаат зографите Михаил Анагност и син му Никола од Крушево. Зографите Михаил и Никола, во 1848 г. биле поканети да учествуваат во изработката на иконостасните икони. За ова имаме потврда од сигнатурата испишана на престолната икона на св. Димитрија од каде што може да се види дека иконата е сликана од раката на Михаил и неговиот син Никола од Крушево во 1848 г. (χειρ Μιχαὴλ καὶ Νικολάου υἱοῦ Μ: τῶν ζωγράφων ἐκ Κρῦσοβο 1848).² Освен четирите престолни икони³, во периодот од 1843 до 1848 г., судејќи според наведената година во натписот на дарителот на престолната икона на св. Харалампиј (Διὰ ἐξοδῶ δαλῶ Κυρίῳ Ναῦμ 1843) зографската тајфа од Крушево sukcesивно изработила уште дваесет и осум икони на број за пополнување на вториот ред

со празничните икони и третиот што го сочинува деисисот со апостоли.⁴

² А. Николовски, *Уметноста на XIX век во Македонија (Извод од студија)*, Културно наследство IX (1982), Скопје, 1984, 14; А. Николовски, *Никола Михаил - последниот потомок од зографската фамилија на Михаил Зиси*, Културно наследство XIV-XV (1987-1988), Скопје 1990, 23.

³ Св. Димитриј (рег.бр. 18228), Св. Ѓорѓи на коњ (рег.бр. 18229), Св. Харалампиј (рег.бр. 18232) и Архангел Михаил (рег.бр. 18231).

⁴ Ј. Тричковска, *Делата во Македонија на сликарското семејство на Михаил од Самарина*, докторски труд одбранет на Филозофскиот факултет, Скопје 2009, 112. Ј. Тричковска ги бележи според евиденцијата на иконите од Централниот регистар на РЗСК/НКЦ - Скопје: *празнични икони* - Раѓање на Богородица (рег. бр. 18268), Воведение во храмот (рег.бр. 18250), Благовештение (рег.бр. 18245), Раѓањето Христово (рег. бр. 18266), Сретение (рег.бр. 18261), Обрезање (рег. бр. 18273), Крштевање (рег.бр. 18259), Воскресение

Сл. 4 Иконостасот на црквата Св. Атанасиј, с. Богомила

Во пополнување на содржините на иконостасот подоцна учествувал и Димитар Андонов Папрадишки во 1883/84 г. Папрадишки во овој период, освен во Св. Атанасиј во Богомила, работел во повеќе цркви во Велешко, како и во црквите во Теово (1883), Св. Троица во Раштани (1883), Св. Илија во Бусилци, Св. Никола во Раковец (1884) и Св. Никола во с. Лисиче (1885). Тој за црквата Св. Атанасиј во Богомила изработил четири престолни икони во 1883/84 г. и една одделна икона со претставата на Тајната вечера во 1938 г.⁵

(рег.бр. 18258), Успение на Богородица (рег.бр. 18260), Вознесението Христово (рег.бр. 18277) и Преображение (рег.бр. 18244); икони од композициската целина Чин со други светители: Св. ап. Петар (рег.бр. 18247), Св. ап. Марко (рег.бр. 18274), Св. ап. Симеон (рег.бр. 18272), Св. ев. ап. Лука (рег.бр. 18271), Св. ап. Вартоломеј (рег.бр. 18270), Св. ап. Тома (рег.бр. 18263), Св. ап. Павле (рег.бр. 18262), Св. ев. ап. Јован Богослов (рег.бр. 18257), Св. ев. ап. Матеј (рег.бр. 18256), Св. ап. Андреа (рег.бр. 18255), Св. ап. Филип (рег.бр. 18253), Св. ап. Јаков (рег.бр. 18254), Света Троица (рег.бр. 18252), Исус Христос (рег.бр. 18248), Исус Христос (рег.бр. 18251), Св. Козма и Дамјан (рег.бр. 18265) и Св. Константин и Елена (рег.бр. 18264).

⁵ А. Николовски, *Македонски зографи од крајот на XIX и почетокот на XX век (Андонов, Зографски и Вангеловиќ)*, Културно-историско наследство на Р. Македонија, XXXII, Скопје, 1984, 43, 87, 107, 175. А.

Во изработката на дел од престолните икони учествувал и еден локален зограф од XIX век кој не е на уметничкото ниво на тајфата на Михаил и Никола од Крушево, ниту пак на Д. А. Папрадишки. Тој ги слика *Царските двери* со претставите на Благовештението и пророците Давид и Соломон (рег.бр. 18219), понатаму, негови дела се св. *Атанасиј* (рег.бр. 18233), *архангелот Гаврил* од јужната врата (рег.бр. 18221) (сл. 5) и *архиѓакомот Стефан* (рег.бр. 18220) од северната врата. Негови дела се и *Задпрестолното распение* со придружните икони, на кој се насликани св. Богородица и св. Јован (рег.бр. 18230) но и *Надиконостасниот крст* со Распетието Христово, кое лежи на змејско подножје со придружните икони на Богороди-

Николовски во каталогот на делата на Д. А. Папрадишки (истиот, *Македонски зографи*, 271-324) ги забележал следните икони во црквата Св. Атанасиј во с. Богомила: 12. *Исус Христос*, 1883, (дим.: 81x54,5x2,5 см), 6 јули 1883 отъ руки зуграфъ Димо Андоновъ от Папрадища, рег. бр. 18223; 13. *Св. Јован Претеча*, 1883 (79x54,5x3) без сиг., рег. бр. 18222; 14. *Богородица со Христос*, 1883, (82x55x2,5), без сиг., рег. бр. 18224; 58. *Апостоли Петар и Павел*, 1884, (80x54,5x3), сиг. д. сред.: 1884 февруари 17, рег. бр. 18226; 1092. *Тајната вечера*, 1938, (96x82,7x0,5), сиг. д.д.: Д. А.; Прилаже Сава Ђокић, лекар са супругом Вером 1938 год. 21 априла, рег. бр. 18229.

Сл. 5 Архангел Гаврил, иконостас на црквата Св. Атанасиј, с. Богомила

Сл. 6 Исус Христос, Крсте Зограф, црква Св. Атанасиј, с. Богомила

ца и св. Јован и веројатно иконата со допојасната претстава на *Исус Христос* (рег.бр. 18267).

Иконата на св. *Никола* (рег.бр. 18227), која била во редот на престолните икони, при пожарот што зафатил дел од иконостасот, претрпела поголеми оштетувања па црковниот одбор на нејзино место поставил новоизработена икона со истата претстава. Овој зограф и покрај сличностите и приближното време на изработка го сметаме за уште еден од локалните мајстори од XIX век.

Иконописниот трезор на црквата Св. Атанасиј содржи и поголем број икони кои не се составен дел од иконостасот. Една група од четири икони⁶ прават компактна целина а според ликовниот ракопис можат да му се припишат на раката на зографот Крсте од Велес.⁷ (сл. 6) Според содржината тоа

се најверојатно престолни икони што му припаѓале на еден иконостас посветен на св. Атанасиј.

Датирани и авторизирани икони се двете икони на Ѓорѓи Зографски, св. *Василиј Велики* (дим. 35x18; рег.бр. 18243) и св. *Параскева* (дим. 51x40,5; рег.бр. 18242),⁸ а иконата на *Богородица* (дим.: 42,5x30x2; рег.бр. 18249) е насликана од зографот Димитрие Дуко Кович во 1846 година.

Во фондот од икони во црквата Св. Атанасиј од XIX век се регистрирани уште неколку недатирани и несигнирани икони, од кои на еден непознат зограф може да му припишеме авторство на иконата со претставата на *Исус Христос* (дим.: 41x31x2); (рег. бр. 18246) и *Плаштеница со Оплакувањето Христово* (дим. 68x79; рег.бр. 18235). Други поединечни икони од XIX век се иконата со словенските просветители св. *Кирил* и св. *Методиј* (бр. 18234); потоа св.

⁶ *Исус Христос* (дим.: 64x49,5x2,5); (бр. 18236), *Богородица со Христос* (дим.: 63,5x50,5x2); (бр. 18239); св. *Атанасиј Александриски* (дим.: 65x49x2); (бр. 18238). Од Крсте зограф во овој манир насликал икони за црквата Св. Петар и Павле во с. Папрадиште, Велешко.

⁷ Зографот Крсте од Велес е плоден автор кој, според дарираните икони, оперирал во Велешко но и пошироко во Македонија во периодот од 1815 до 1834 година, в. В. Поповска-Коробар, *Зографите Крсте од*

Велес и Крсте Поп Трајанович, МАНУ, Прилози, одделение за општествени науки, XXXIII 1, Скопје 2002, 94, заб. 42;

⁸ Иконата св. *Параскева*, 1924 (сиг. д.д.: Ѓ. Зографски, Велес, 1924) и св. *Василие Велики*, 1925 (сиг. д.л.: Велес, 1925; д.д.: Прилажу Васа и Васил Василевић из Прилепа) ги нотирал А. Николовски, *Македонски зографи*, 340.

Сл.7 Царски двери, средни на XVI век, црква Св. Атанасиј, с. Богомила

Петар и Павле (дим. 81 x 60 x 3; рег.бр. 18290); св. Димитриј (дим. 84x56x2,5; рег.бр. 18291); св. Атанасиј (дим.: 63,5x46x2,5; рег.бр. 18240); св. Никола (дим. 28,5x21x2; рег.бр. 18278) и една руска икона, Симнување во пеколот (дим. 50x40x2; рег.бр. 18237).

Посебно внимание привлекуваат една група иконописни дела што потекнуваат од XVI/XVII век. Во прв ред тоа се двата пара царски двери,⁹

потоа иконата на св. Петар (дим.: 29x16x1; рег. бр. 18279); св. Недела ? (дим.: 28,5x18x1,5; рег. бр. 18280); св. Меркуриј (дим.: 48x29x2,5; рег.бр. 18281); Вознесението на св. Илија (дим.: 47x31x3;

⁹ 1. Царски Двери (дим.: 96x30x3,5; рег.бр. 18287); 2. Царски Двери (дим.: 108x29x2,5; рег.бр. 18288) од кои денес е сочувано само јужното крило.

Сл.9 Соломон, царски двери, средниа на XVI век, црква Св. Атанасиј, с. Богомила

Сл.10 Давид, царски двери, средниа на XVI век, црква Св. Атанасиј, с. Богомила

ворена круна украсена со бисери. Носи синозелен хитон, лорос со бисерни украси и широк појас. Како пандан на јужното крило е насликан пророкот, цар и првосвештеник Давид (о профѣтис даѣ). (сл. 10) Давид носи затворена круна на главата, свечена црвена облека декорирана со бисери и сина наметка. Со десната рака благословува, а во левата го држи свитокот со своето пророштво.¹¹

Ликовните одлики на овие царски двери укажуваат на опитен зограф кој ги негува сликарските постапки карактеристични за средината на XVI век. Блиски аналогии на овие двери би биле оние

приручници III, Београд 2005, 376-377; Во овој случај пророците ги читаат зборовите на другиот како што е случајот со царските двери во Полошкиот манастир, в. В. Поповска-Коробар, *Белешки за иконостасот од црквата Св. Ѓорѓи Полошки*, Културен живот 1, 1997, 50, сл. 4.

¹¹ его де ка(и)ном т8 василеос Според Ерминијата на Дионисиј од Фурна, содржината на свитокот е пророштвото на Соломон во композицијата „Пророците те навестија“. Тој држи одар, а на свиток е испишан текст со зборовите: Εγὼ δὲ κλίνην τοῦ βασιλέως, κόρη, κέκληκά σε πρὶν κηρύττων σου τὸ θαῦμα / Ја Те негде назвах царским одром, најављујући Твоје чудо. в. М. Медић, *Стари сликарски приручници III*, 376-377;

од црквата Св. Власиј во село Лажани, Струшко¹² (сл. 11) па сè де оние во Полошкиот манастир (сл. 12).¹³ Квалитетот на сликаните двери ги става во редот на подобрите остварувања на царски двери од средината и втората половина на XVI век во Македонија, иако овој зограф не може да се препознае во веќе дефинираните работилници од овој период.¹⁴

Царски двери (рег.бр. 18288) (сл. 13) кои биле целосно насликани, а од кои денес е сочувано само јужното крило, претрпело сериозни оштетувања на боениот слој. Од она што е сочувано може да ја препознаеме фигурата на Богородица, која е застаната пред едноставен трон без наслон на кој се

¹² С. Цветковски, *Царски двери од XVI век во црквите од Струга и Струшко*, Јубилејен зборник 25 години митрополит Тимотеј, Охрид 2006, 356-357, сл. 5, 6, 7.

¹³ В. Поповска-Коробар, *Белешки за иконостасот од црквата Св. Ѓорѓи Полошки*, 50, сл. 4.

¹⁴ В. Поповска-Коробар, *Атрибуција фресака на јужној фасади цркве Ваведења (Св, Спас) у Кучевиште*, Саопштења XLI-2009, Београд 2009, 137-155; Истата, *Зографи од кругот на Јован Теодоров од Грамоста околу средината на XVI век*, (На траговима Воислава Ѓурића), Београд 2011, 345-324.

Сл.11 Царски двери, црква Св. Власиј,
с. Лажани, Струшко

положени црвено и сино пернице. Во заднината се назираат архитектонски градби. Сочуван е дел од црковнословенска сигнатура што се однесува на композицијата Благовештение (.....ение). Над Богородица е насликана допојасна претстава на пророкот Соломон (пророк соломон).¹⁵ Тој со десната рака благословува, а во левата држи свиток со пророчки текст. Носи отворена црвена круна, цинобер хитон декориран со бисери и сина наметка. Од расположливата фотодокументацијата во НКЦ може да ја согледаме содржината и на северното крило, кое исто така е со големи оштетувања. (сл.

¹⁵ На Благовештението на царските двери од Шопско Рударе е насликан Давидовиот потомок Соломон над Богородица, додека над архангел Гаврил пророкот Давид. Таков е случајот и со опожарените двери од манастирот Св. Јован Претеча/Продром, Слечче, Демирхисарско, како и Благовештението од еден поменик од Митрополијата во Битола, в. М. М. Машник, *Три примероци на царски двери од кратовско-кумановскиот крај*. (Уметничка вредност, конзерваторска презентација, постконзерваторски статус), Патримониум.мк 3-4, 5-6 / 2008-2009, Скопје 2009, 73-74.

Сл.12 Царски двери, црква Св. Ѓорѓи,
Полошкиот манастир, Кавадарци

14) Во голема мера е сочуван ликот на архангелот Гаврил (г) кој е насликан со раширени крилја и во гест на благослов со десната рака. Во заднината се насликани архитектонски градби. Во горниот заоблен дел од дверите, над фигурата на архангелот, делумни се сочувани остатоци од одеждата, најверојатно на пророкот Давид, според вообичаената поставеност спроти пророкот Соломон. Според начинот на сликањето на сочуваните ликови на пророкот Соломон и архангелот Гаврил, може да се претпостави дека овие двери се дело на зограф од почетокот на XVII век.

Од групата иконописни дела што потекнуваат од XVII век, покрај Царските двери, како дел од еден иконостас, во прв ред може да ги посочиме престолните икони *Исус Христос* (рег.бр. 18285) (сл. 15); *Богородица со Христос* (рег.бр. 18286). Монументалната претстава на *Исус Христос* (рег. бр. 18285) е допојасна, со затворено евангелие во левата рака, а со десната е во гест на благослов. Носи цинобер хитон и зелен химатион. На десното рамо клавусот е златен. Ореолот во златна боја е со впишаниот крст во сина боја, каде што се ипишани кратенките (с ѿ н). Заднината е поделена

Сл.13 Царски двери, (рег.бр. 18288)
црква Св. Атанасиј, с. Богомила

во три зони од кои горната е во црвена, средната зелена и долната во златна боја. Иконата е плитко издлабена со ковчеже. Иконата *Богородица со Христос* (рег.бр. 18286) (сл. 16) е насликана од типот Одигитрија. Богородица во левата рака го држи малечкиот Христос додека со десната покажува кон спасителот. Таа носи зеленкаст хитон и темноцрвен мафорион. Малечкиот Христос е облечен во зелен хитон и златен химатион. Тој во левата рака држи затворен свиток, а со десната благословува. Од натписите подобро се распознава иницијалот на Богородица (ⲁⲛⲁ). Ореолите им се златни со тоа што кај малечкиот Исус има впишан крст во сина боја. Заднината е во две бои, горе црвена долу зелена. Иконата е во плитко ковчеже.

На иконата со претставата на *св. Атанасиј* (рег.бр. 18289) светителот е насликан допојасно. Тој во левата рака држи затворено евангелие со украсна корица, а со десната благословува. Облечен е во син хитон и цинобер химатион. Иконата

Сл.14 Соломон, царски двери, (рег.бр. 18288)
црква Св. Атанасиј, с. Богомила

е плитко издлабена со ковчеже, а заднината, како кај иконата на Богородица со Христос, е во две бои, црвена и зелена. На иконата *св. Меркуриј го убива Јулијан Апостат* (рег.бр. 18281) насликан е светиот воин во полна воена одежа, со карактеристичен шлем на главата, наметнат со црвена развиорена хламида. Меркуриј јава препнат коњ, со кренати предни нозе, а претставен е во моментот кога замавнува со исуканиот меч кон падна-тиот цар под нозете на коњот. Заднината, како кај престолната икона Исус Христос, е насликана во три бои, црвена, зелена и златна. Во претста-вата *Вознесението на св. Илија* (рег.бр. 18282) е насликан пророкот Илија во небесна кочија, во ле-вата рака држи затворен свиток, а со десната бла-гословува. Кочијата ја вознесуваат четири крилати црвени коњи, впрегнати во пар од обете страни. Заднината е во три бои, истоо како кај останати-те икони. Иконата е плитко вдлабната со ковчеже; На иконата *св. Петка* (рег.бр. 18283) е претставена

Сл.15 Исус Христос (рег.бр. 18285),
црква Св. Атанасиј, с. Богомила

Сл.16 Богородица со Христос (рег.бр. 18286),
црква Св. Атанасиј, с. Богомила

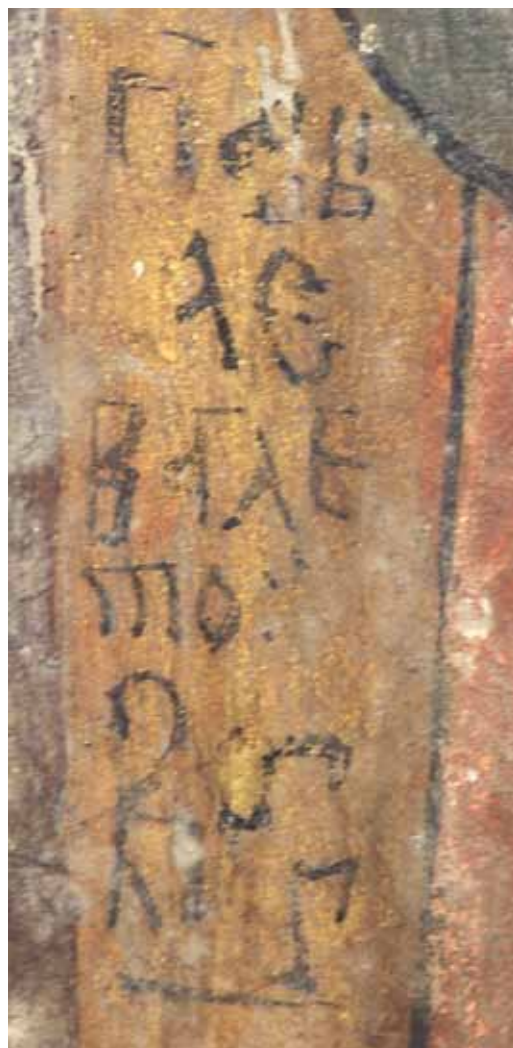
допојасната фигура на светителката во едноставна монашка риза со темноцрвена боја. Во раката држи маченички крст. Заднината е во две бои, горе црвена долу зелена, како во случајот со престолната икона на Богородица со Христос. Иконата е со плитко ковчеже; На заднината од три бои, како кај останатите икони, е насликан *св. Димитриј* (рег.бр. 18284) (*..митр.*) на црвен коњ, облечен во воена облека, наметнат со темносина хламида. На појасот има меч, а на грбот златен штит. Тој со долго копје го прободува паднатиот цар Калојан пред ѕидините на градот Солун; Апостолот *св. Петар* (рег.бр. 18279)¹⁶ е насликан во цел раст, свртен во полупрофил налево. Тој во левата рака држи отворен свиток со нечитлив текст, а со десната благословува. Носи хитон и химатион кој на грбот се спушта во набори. Зографот портретот на апостолот го сликал со внимание и со видни карактерни црти. Иконата е плитко вдлабната со ковчеже; Иконата *св. Недела ?* (рег.бр. 18280) е насликана на заднина во две бои, во едноставна монашка облека со маченички крст во десната рака. Иконата е со плитко ковчеже.

¹⁶ Иконите *св. Петар* (рег.бр. 18279) и *св. Недела ?* (рег.бр. 18280) не ги затекнавме во црквата во текот на нашиот увид. Нив ги следиме според расположливата фотодокументација во НКЦ.

Во црквата Св. Атанасиј затекнавме и три неевидентирани икони, *Воведение на Богородица во храмот*, *св. Ѓорѓи* и *св. Стефан*. На видно оштетената икона со претставата *Воведение на Богородица во храмот*, родителите Јоаким и Ана ја водат малечката Марија кај првосвештеникот Захариј. Захариј е насликан седнат на трон со наслон од каде што ја прифаќа Марија со левата рака, а со десната благословува; На заднината поделена во три бои, црвена, зелена и златна, е насликан *св. Ѓорѓи* на коњ како го прободува змејот со долго копје. Св. Ѓорѓи носи воена опрема и е наметнат со цинобер хламида. Јава силен препнат бел коњ, а под неговите нозе лежи прободениот змеј со отворена челуст, од кој ја спасува принцезата претставена во црвена свечена одежда и круна на главата. Во горниот десен агол е насликан сегмент од тврдината од која вознмирената царска фамилија го следи настанот. Иконата на *св. Стефан* (сл. 17), како и останатите икони, е насликана на заднина во три бои. Допојасната фигура на архиѓаконот Стефан е фронтално поставена. Тој во десната рака има кадилница, додека во левата држи мал параклис. Облечен е во син стихар и цинобер наметка. Под десниот лак е сочуван натпис во кој се открива името на приложникот и годината на изработка на иконата 1565 (пав/ ле/ валѐ/ то/

Сл.17 Св. Стефан, црква Св. Атанасиј, с. Богомила

Сл.18 Св. Стефан, црква Св. Атанасиј, с. Богомила, детал од приложничкиот текст

„Z 6r“ (сл. 18). Стилско-ликовните одлики на оваа група икони укажуваат дека тие се изработени значително подоцна, во втората половина на XVII век. Оттаму, сметаме дека овој неидентификуван зограф со просечен ликовен квалитет е далеку од нивото на изработката на *Царските двери* што ги датираме во XVI век, а можно е буквата **џ** да е всушност грчката буква **σ**, која го означува нумеричкиот број 200. Така, годината 1565 всушност би била 1695 што повеќе прилега на стилските карактеристики на ова сликарство.

Големите оштетувања што ги претрпеле овие икони покажуваат дека биле чувани во несодветни услови или пак во напуштени црковни објекти. Оштетувања со овој квантум би можеле да се случат само ако иконите подолго време биле подложени на надворешни атмосферски услови и човечка негрижа. Тоа упатува на заклучокот дека тие биле донесени од околните параклиси што егзистирале во минатото, кога селото Богомила било со поинаква диспозиција. Според кажувањата на постарите жители, селото Богомила било расфрлено на повеќе локации сè додека постепе-

но не се обединило во едно компактно јадро под притисок на разбојничките банди и небезбедниот живот во текот на османлиското владеење. Отаму, иконите што датираат од XVI-XVII век и кои се со постар датум од црквата Св. Атанасиј од деветнаесеттиот век, логично би било, во прв ред да се од постар објект што егзистирал на ова место,¹⁷

¹⁷ Иако немаме податоци дека денешната црква Св. Атанасиј во селото Богомила била изградена врз темели на постар објект, не е исклучена и можноста тоа да се случило по танзиматските реформи во налетот на масовната обнова и градење на големи трикорабни храмови во Велешкиот регион по објавата на ѓулханскиот хатишериф во 1839 г. кога Портата одобрувала градба на нови христијански или обнова на старите сакрални објекти, в. Коева М., *Паметници на културата през българското възраждане, архитектура и изкуство на българските църкви*, София 1977, 90-107. Најголем придонес во таканаречената ренесанса на македонското сакрално градителство, но и пошироко на Балканот, се мијачките зографи/мајстори, меѓу кои од фамилијата на Рензовци произлегол најекспонираниот градители Андреа Дамјанов, кои кон крајот

Сл.19 Поглед од исток, црква Св. Илија, с. Богомила

или пак да се донесени од неколкуте помали и постари црквички од околината на селскиот атар, каде што според сведочењата на селаните, секое маало имало свое параклисче. Двата пара царски двери, од XVI-XVII век, укажуваат на можноста тие во одреден период да припаѓале на иконо-стаси од барем две цркви, водејќи се и по двете патронски икони св. Атанасиј и Вознесението на св. Илија. Еден можен извор би била другата сочувана црква во селото Богомила - Св. Илија, за која селаните тврдат дека е постариот храм во селото.¹⁸ Црквата Св. Илија е мала, еднокорабна црква со издолжена полукружна апсида на источната страна. (сл. 19) Сидана е од кршен камен со

на XVIII век под притисок на разбојничките зулumi, од Тресонче се преселуваат во селото Папрадиште, а подоцна и во Велес, в. Д-р. М. С. Филиповиќ, *Неимари цркве Св. Богородица у Скопљу, Прошлост рода Зографских у Велесу*, во: Споменница српско-православного саборног храма Свете Богородице у Скопљу (1835-1935), Скопље 1935, 299-314; А. Василиев, *Български възрожденски майстори*, София 1965, 151-17; К. Томовски, *Велешките мајстори и зографи во XIX и XX век*, Културно наследство V, Скопје 1959, 51-55; Ј. Хациева Алексиева, Е. Касапова, *Архитектот Андреја Дамјанов*, Скопје 2001.

¹⁸ Во црквата е регистрирана една икона *Светиот пророк Илија* од 1939 г. (дим.: 31x22x1,8; рег.бр. 18378) сигнирана од Д. А. Папрадишки.

Сл.20 Свети пророк Илија, црква Св. Илија, с. Богомила

Сл.21 Поглед од југоисток, црква Св. Богородица, с. Бистрица

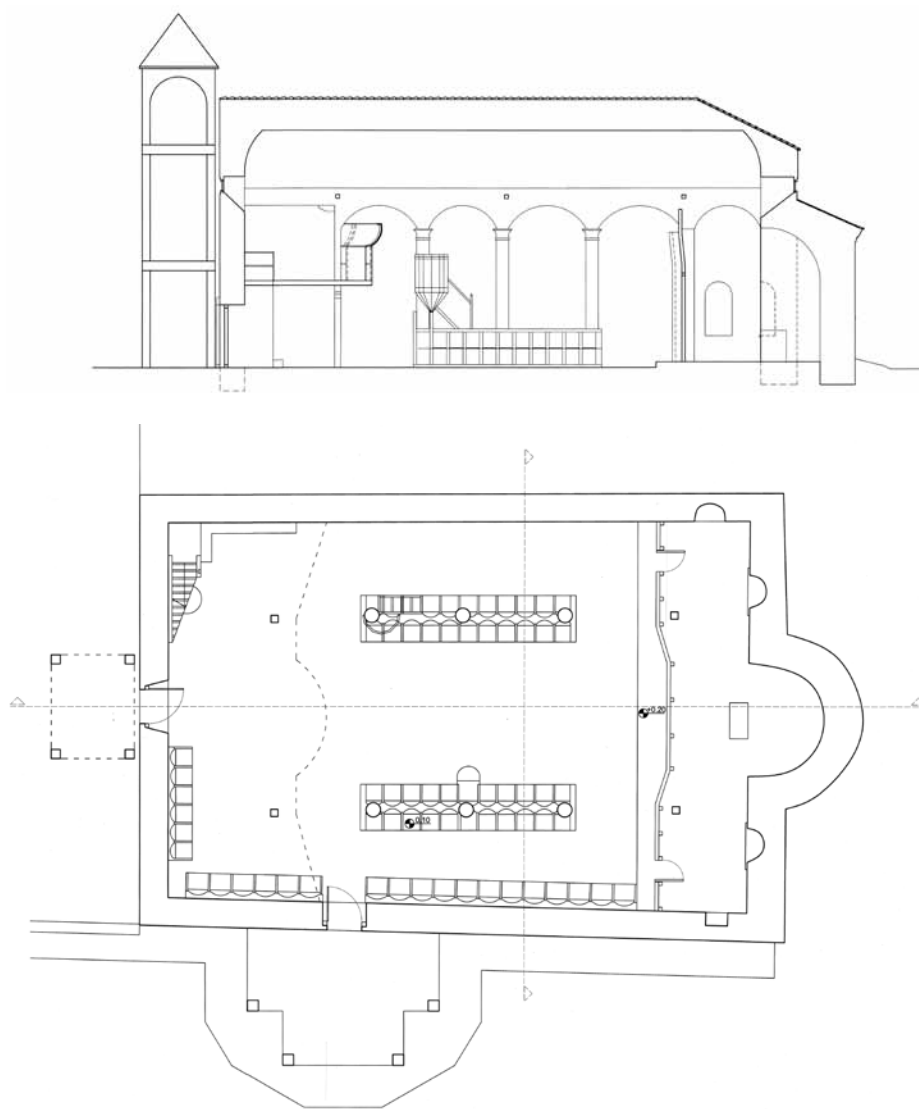
покрив од керамиди на две води. Олтарниот простор на црквата е вкопан во земја и всушност ја претставува старата црквичка Св. Илија, додека поголемиот новоизграден дел, денес е обновен во внатрешноста (обложен со ламперија), и има улога на трпезарија. Во патронската ниша јужно од западниот влез во олтарниот простор е насликана допојасна претстава на *светиот пророк Илија*, (сл. 20) во зелена наметка и цинобер хитон, кој во рацете држи развиен свиток со црковнословенски текст и долго гускино перо. Иако до неговото лево рамо е забележана годината 1872, може да се забележи дека сината заднина и сигнатурата *св. прѣр ѿлија* се пресликани и се назира дел од оригиналниот, поедноставен шрифт со истата посвета. Ако судиме по доста оштетениот лик и претстава на св. Илија, тогаш според начинот на сликањето би можеле да кажеме дека таа потекнува од времето на XVII век, за што не можеме да најдеме потврда во внатрешноста на црквичката бидејќи е пресликана од еден неук зограф од крајот на XIX или почетокот на XX век. Постар живопис (веројатно не постар од оној од 1872 г.) може да се забележи на централната претставата на Исус Христос на источната страна, потоа кај дел од стоечките фигури на светители од првата зона и на дел од пророците во медалјони во втората зона. Пред самата црква Св. Илија е сочувана оригинална долга камена трпеза што е еден раритетен показател за долгото опстојување на ова мало црквиче.

Податоци околу егзистирањето на селото Богомила може да се најдат во турските пописни дефтери кои ревностно го попишувале населението на Велешкиот вилает уште од 1445 г.¹⁹ Овие податоци и фондот на икони депонирани во катедрална црква, кои датираат од XVI-XVII век, влеваат надеж дека населението што опстојувало во овие тешки услови сепак ја практикувало својата православна религија во околните параклиси, каква што била и малата црквичка посветена на св. Илија, долго пред изградбата на големата трикорабна базилика Св. Атанасиј во 1837 г.

Сведоштво за долготрајното православно живеење среќаваме во блиското село Бистрица.²⁰ Се-

¹⁹ А. Стојановски, *Велес и Велешко од крајот на XIV до крајот на XVIII век*, Македонија под турска власт, Скопје 2006, 154.

²⁰ Селото е планинско и се наоѓа на околу 4,5 км североисточно од с. Богомила. Селото Бистрица му било подарено како имот на скопскиот манастир „Св. Георги-Горг“, а се споменува во грамотите на Константин Асен (ок 1258) и е потврдено од Милутин (1299/1300) в. *Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија*, I, Скопје 1975, 132, 182, 193, 228. Бистрица како дел на нахијата Копрулу е забележана во регистрот од XV и XVI век како бројно и имотно село кое било познато по големиот број овци, добиток, мелници, валалници, но и по соколарите кои за потребите на царскиот двор и високите државни служби

Сл.22 Пресек и основа на црквата, црква Св. Богородица, с. Бистрица

лото Бистрица поседува две цркви и тоа една голема трикорабна градба од XIX век посветена на св. *Богородица*, но и малата црквичка *Св. Ѓорѓи* лоцирана надвор од селото, која потекнува од XVII век. Црквата Св. Богородица е подигната во 1853 г. а е живописана во два наврата во 1856 и во 1888 г. Црквата е од типот на базиликални трикорабни градби со широка полукружна апсида на исток. Градена е од кршен камен и заведена со обичен двоводен покрив. Има два влеза, од јужната и од западната страна, шест прозорски отвори лачно засведени на јужната страна и по еден крстовиден

одгледувале грабливи птици за лов поради што имале посебни даночни олеснувања, в. А. Стојановски, *Опширни пописни дефтери од XV век*, Турски документи за историјата на македонскиот народ, Том II, Скопје 1973, 28-29; А. Стојановски, Д. Ѓоргиев, *Опширен пописен дефтер за казите Костур, Серфице и Велес од 1568/9 година*, Турски документи за историјата на македонскиот народ, Том VII, книга 2, Скопје 1999, 345, 358. А. Стојановски, *Велес и Велешко од крајот на XIV до крајот на XVIII век*, 154, 178, 193.

на исток и на запад во вид на детелина, сите изведени со делкан камен. Трите кораби во внатрешноста на црквата се оформени со помош на два низа од по четири масивни столба, кои меѓу себе се лачно поврзани. Таваницата е рамна, со тоа што средишната ги надвишува двете бочни. Средишната таваница е со касетирана декорација, а централно е поставен медалјон во кој е насликана допојасна претстава на *Исус Христос Седржител*, кој со обете раце благословува, а во skutот има отворено евангелие. Олтарот, одвоен со висока трикатна иконостасна преграда, оформен е од полукружна апсида и две мали ниши од проскомидијата и ѓакониконот. На западната страна има дрвена декорирана галерија на кат.

На северниот сид, од запад кон исток, во двете зони е насликан *Страшниот суд* од зографот што работел во 1856 година.²¹ Во продолжение, од друг порудиментиран зограф што ја забележал година на изработка

(1888), во првата зона се насликани св. Василиј, св. Ѓорѓи Јанински и св. Харалампиј, додека во втората зона над нив е насликано Вознесението на св. Илија. Од зографот што сликал во 1856 година е преостанатиот живопис во црквата. Така, во апсидата во првата зона се насликани фронтални претстави на архијереите св. *Никола*, св. *Василиј*, св. *Јован*, св. *Григориј* и св. *Атанасиј*, во конхата е насликана *Богородица Ширишаја небеса* со Христос во медалјон на градите, а во протезисот е *Исус Христос Агнец*. На јужниот сид, од исток кон запад се насликани св. *Димитриј*,²² св. *Јован Богослов*, св. *Атанасиј*, св. *Антониј*, св. *Дамјан*, св. *Пантелејмон*, св. *Кузман* и архангелот *Михаил*

²¹ Се работи за истиот непознат зограф кој го изработил живописот во црквата Св. Атанасиј во село Богомила а кој ги изработел и поголемиот дел од иконите од иконостасот во црквата Св. Атанасиј во селото Теово.

²² Во приложничкиот текст е забележана годината 1856.

Сл.23 Иконостас на црквата Св. Богородица, с. Бистрица

ја вади душата на богатиот, и повторно во приложничкиот текст е запишана годината 1856.

Зографот што го сликал живописот во 1856 година претходно ги изработил иконите за иконостасот во 1853 година. На трикатниот иконостас,²³ (сл. 23) од север кон југ, во редот на престолените икони се насликани: св. Меркуриј со св. Ѓорѓи, Богородица и св. Димитриј, потоа св. Ѓорѓи на коњ ја спасува принцезата, св. апостоли Петар и Павле, Архангел Михаил на северната врата, Вознесение Христово, каде е забележана годината 1853,²⁴ потоа Богородица со Христос (сл. 24), централно поставените царски двери со едноставна резба и сликаната композиција на Благовештението и допојасните претстави на Соломон и Давид; продолжува со претставата на Исус Христос седржител; св. Јован Крстител, св. Никола, архиѓакомот Стефан на јужната врата и Вознесението на св. Илија. Вториот ред икони е посветен на деисисот со апостоли и е измешан со повеќе различни светители. Првиот, гледано од

Сл.24 Богородица со Христос, иконостас на црквата Св. Богородица, с. Бистрица

²³ Иконите од иконостасот немаат регистерски броеви од НКЦ по кои би ги идентификувале бидејќи уште не се евидентирани.

²⁴ Годишната го потврдува времето на градбата на црквата за што сведочел записот над западниот влез од внатрешната страна, забележан при поранешна евиденција од службите во НКЦ.

Сл.25 Царски двери (рег.бр. 18430/а), црква Св. Богородица, с. Бистрица

север кон југ, од оштетувањата е неприпознатлив, потоа следува св. Тома, св. Атанасие, св. Сава, св. Трифун, св. евангелист Лука, св. Никола, св. Антониј, св. Петар, св. Катерина, Богородица, Исус Христос, св. Павле, св. Андреј, св. Јован Богослов, св. Никола,²⁵ св. Јован Крстител, св. Јован Богослов, св. Арсениј, св. Филип, св. Јаков, св. Марко, св. Вартоломеј. Во третиот, празничен ред икони влегле претставите: св. Константин и

²⁵ Иконата на Св. Никола веројатно е дело на зографот Хаџи Косте од Велес.

Елена, Цветници, св. Бесребреници Кузман и Дамјан, Благовештение, Крштевање, Отсекување на главата на св. Јован Крстител, Рождество Христово. Над иконостасниот крст со подножје во вид на ламји, е насликано Распетието Христово, префигурации на евангелистите и двете придружни икони со претставите на Богородица и св. Јован.

Од придружните икони од XIX век во црквата регистриравме уште неколу дела и тоа од зографот што ги работел иконите во 1853 г, а тоа се: *Задпрестолното распятие со придружните икони, Богородица со Христос со Воведение на Богородица во храмот, Достојно ест и Благовештение*. Од други зографи се целивачките икони св. Богородица (рег.бр. 18429), св. Недела, св. Никола, Крштевањето Христово (рег. бр. 18428), Исус Христос (рег. бр. 18430, 20x18x2,8 см), св. Јован Претеча²⁶ (рег.бр. 18429/а, 24x20x2,5 см) и Богородица со Христос²⁷ (рег.бр. 18428).

Од постарите икони во црквата сочувани се Царските двери (рег. бр. 18430/а, 112x31x3 и 111x32x3 см.), иконата на св. Никола (рег. бр. 18427/а, дим.: 57x47x4 см) и неевидентнираната икона св. Димитриј на коњ од XVII век.

Царските двери (рег.бр. 18430/а) се поделени на три одделни појаси. (сл. 25) Рабната бордура е решена со широка плетенка. Долниот простор во форма на квадрат е поделен на две еднакви правоаголници полиња, кои

во горниот дел се со сараценски двојно прекршен лак. Централното правоаголно поле зазема најголем простор, а во горниот дел завршува со истородниот, карактеристичен, сараценски двојно прекршен лак. Празниот простор на аглите од правоаголникот е исполнет со два едноставна

²⁶ Иконата на Св. Јован Претеча е дело веројатно на зографот Хаџи Косте од Велес.

²⁷ Иконата е дело на зографите од „охридската пробарокна група“, в. В. поповска - Коробар, *Иконописот во Охрид во XVIII век*, Скопје 2005, 132.

Сл.26 Царски двери (рег.бр. 18430/а), црква
Св. Богородица, с. Бистрица

цвета. Третиот горен дел завршува лачно. Делумно е сочувана позлата на резбата за да може да се заклучи дека дверите биле целосно позлатени, но боениот слој претрпел големи оштетувања поради што не може да се идентификува сликарството. Северното крило од дверите е комплетно без боен слој. Сочувани се фрагменти од ликот на Богородица, (сл. 26) во централното поле на јужното крило, како дел од композиција Благовештение, која вообичаено се слика во овој дел од царските двери. Во долниот дел од јужното крило е сочуван уште еден фрагмент на портрет на еден непознат светител. Оттука може да се претпостави дека полињата биле резервирани за стоечки фигури на светители. Горниот дел од дверите, каде што вообичаено се сликаат старозаветните пророци Давид и Соломон се комплетно уништени. Според резбата на дверите може да се заклучи дека е истородна со онаа од црквата Св. Никола во селото Челопек, кај Тетово, со единствена концепциска промена во делот на долното поле (сл. 27).²⁸

²⁸ Д. Николовски, *Царски двери од црквата Св. Никола во село Челопек*, Патримониум.МК 9, Скопје 2011, 189-191, сл. 1.

Сл.27 Царски двери, црква Св. Никола во селото
Челопек, кај Тетово

Иконата на св. Никола (рег.бр. 18427/а) ја претставува допојасна фигура на светителот, кој со десната рака благословува, а во левата држи евангелие со украсна корица. (сл. 28) Од архијерејската облеката која е уништена останал само синиот омофор со бели крстови на него. Св. Никола е фланкиран со допојасни претстави на Исус Христос и Богородица, кои му ги враќаат обележјата на неправедно одземен чин. Иконата е плитко вдлабена, а заднината е во горниот дел црвена, а во долниот половина окер. Покрај левата рака на светителот е испишан приложнички

Сл.28 Св. Никола (рег.бр. 18427/а),
црква Св. Богородица, с. Бистрица

Сл.29 Св. Никола (рег.бр. 18427/а), црква Св. Богородица,
с. Бистрица, детал од приложнички текст

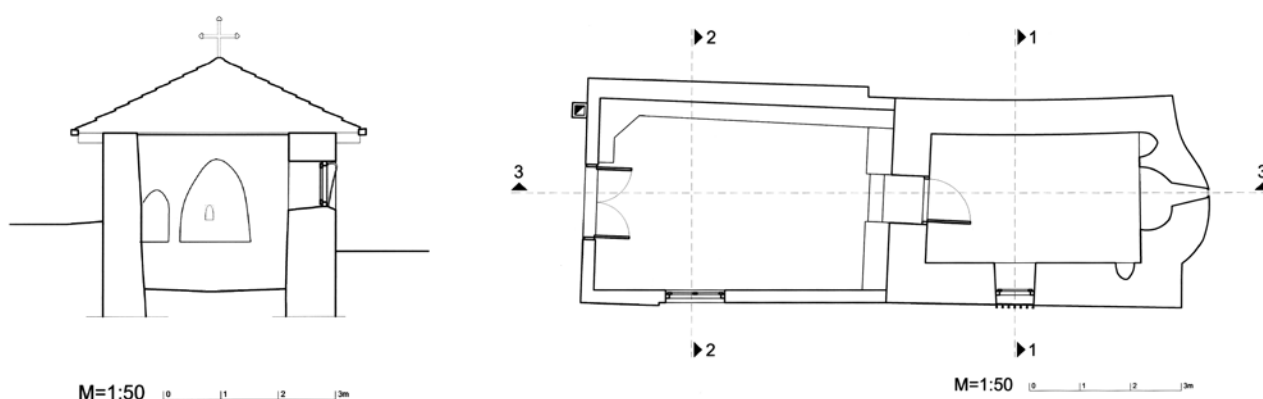
текст со годината на изработка на иконата 1567 (костатин/ георге/ валето/ 7 ѿе). (сл. 29). Бидејќи се работи за истиот неидентификуван зограф што работел во с. Богомила, а сега две година подоцна и во с. Бистрица, по истата логика како во примерот кај иконата на св. Стефан од црквата Св. Атанасиј во Богомила, бидејќи се работи за идентичен начин на испишување на приложничкиот текст и воедно начинот на кој е запишана, годината на изработката на иконата би се трансформирала во 1697.

На иконата на св. Димитриј (сл. 30) светителот е претставен како јава црвен препнат коњ во моментот кога со долго копје го прободува војникот паднат под нозете на коњот. Иконата е плитко режана со ковчежец, а заднината е поделена во две полиња, долу жолта горе зелена.

Царските двери и иконите што се депонирани во црквата Св. Богородица очигледно е дека се донесени од помалата црква Св. Ѓорѓи во непосредна близина на селото Бистрица, која според стилско-ликовните одлики на сочуваниот живопис потекнува од XVII век. Црквата Св. Ѓорѓи е мала, еднокорабна градба со неправилна полукружна апсида на исток. (сл. 31) Градена е од кршен камен и покриена со едноставен двосливен

Сл.30 Св. Димитриј, црква Св. Богородица, с. Бистрица

Сл.31 Поглед кон северозападната страна, пресек и основа на црквата, црква Св. Ѓорѓи, с. Бистрица

покрив. На западната страна црквата има затворен трем. Црквата имала полуобличест свод кој во поново време е заменет со рамна таваница, што може да се заклучи од неприродното преполување на сликните композиции во внатрешноста. Живописот во внатрешноста на црквата е препокриен со вар, а од она што е сочувано може да се идентификуваат следните сцени: во конхата на апсидата е насликана Богородица Ширшаја со допојасна претстава на малечкиот Христос во медалјон насликан на нејзините гради. Во долната зона, како дел од Службата на архијереите, насликани се претставите на двајца архијереи со отворени свитоци во рацете од кои оној од јужната страна е Јован Златоуст (сѣи ѿ златѹ). Јужно од конхата на апсидата е насликана Богородица застаната пред архитектонска градба, како дел од композицијата на Благовештението. Под нејзината фигура, сочуван е портрет на непознат архијереј. На јужниот сид е сочуван детаљ од капењето на малечкиот Христос, како дел од композицијата Раѓањето Христово?²⁹ На западната страна е со-

чуван дел од композицијата Успението на Богородица. (сл. 32) Богородица е легната на посмртна постела, а ја придружуваат двајца светители и еден ангел.

Според анализата на сочуваната резба, царските двери може да се датираат кон крајот на XVI или почетокот на XVII век. Кога би ја прифатиле годината запишана на иконата св. Никола дека е сепак 1697, што е за нас поприфатливо, тогаш и хронологијата на дверите би ја уточниле според овој податок. Во оваа хронолошка рамка во овој случај би влегло и живописувањето на малата црква Св. Ѓорѓи во Бистрица.

Како прилог кон поствизантиската уметност (XVII век) во регионот на Азот би ги споменале уште сидното сликарство во црквата Св. Ѓорѓи во с. Мартолци (сл. 33), во Св. Петка во селото Црешнево, потоа иконата на Св. Атанасиј (рег.

²⁹ А. Серафимова, *Пикторалната семиотика на мајчинството во византиските слики на Христовото раѓање*, Патримониум.МК 7-8, Скопје 2010, 263-276.

Сл.32 Успение на Богородица, црква Св. Ѓорѓи, с. Бистрица

Сл.33 Успение на Богородица, црква Св. Ѓорѓи, с. Мартолици

бр. 866) (сл. 34) од истоимената црква во с. Тео-
во, иконите од црквата посветена на Богородица
во манастирот во Согле, св. *Никола со сцени од
неговото житие* (рег.бр. 862) (сл. 35), *Непознати
светители* (рег.бр. 863), *Воведение на Богороди-
ца*³⁰ (рег.бр. 860), *Богородица со Христос* (рег.бр.
864), *Архангел Михаил* (рег.бр. 861) (сл. 36), *Бо-
городица со Христос* (рег.бр. 865) (сл. 37) и една
малку подалечна црква во Велешко, Св. Никола во
селото Попадија, која ја споменуваме поради еден

редок тип на *царски двери* (рег.бр. 18497) (сл. 38)
на кои е претставена композицијата *Воведение на
Богородица во храмот* и иконата *Вознесението
Христово* (рег.бр. 18506) (сл. 39). Помеѓу ретките
сочувани двери од XVII век во Велешко спаѓаат и
царските двери (рег.бр. 8980) (сл. 40) и престол-
ната икона на *Исус Христос* (рег.бр. 8982) (сл. 41)
од црквата Св. Спас од с. Ногаевци.

³⁰ В. Поповска-Коробар, *Икони од Музејот на Ма-
кедонија*, Скопје 2004, 286.

Сл.34 Св. Атанасиј (рег.бр. 866),
црква Св. Атанасиј, с. Теово

Сл.35 Св. Никола со сцени од неговото житие
(рег.бр. 862), манастирот Согле

Сл.36 Архангел Михаил (рег.бр. 861), манастирот Согле

Сл.37 Богородица со Христос (рег.бр. 865), манастирот Согле

Сл.38 Царски двери (рег.бр. 18497), црква
Св. Никола, с. Попадија, Велешко

Сл.39 Царски двери (рег.бр. 8980), црква Св. Спас,
с. Ногаевци, Велешко

Darko NIKOLOVSKI

RESULTS FROM THE VALORIZATION OF THE CHURCHES IN VILLAGE BOGOMILA AND BISTRICA IN THE REGION OF AZOT NEAR VELES

Summary

The preliminary research during the valorization of the churches of St. Athanasius in the v. Bogomila, The Holy Virgin and St. George in the v. Bistrica, beside the achievements of nineteen century monumental three aisle basilicas, there exists a fund of icon paintings from the 17th – 18th centuries, throwing light on the Post Byzantine period in these temples found in the region of Azot.

With the research of the church of St. Athanasius (1837) in v. Bogomila, The Holy Virgin and St. George in v. Bistrica, a particular assessment was given for the fresco decoration and icon painting which originating from the period when the temples were built. Special awareness was drawn by the Royal Doors and icons that date to the 16th -17th centuries. The two Royal Doors are set aside in the church of St. Athanasius in v. Bogomila, one belongs to the 16th century, while the other to the 17th century, including the 12 icons from the same period, revealing the long existence of Orthodox churches in v. Bistrica. Exceptionally interesting is the icon of St. Stephan with the preserved signed date of painting, found below the right arch, giving the name of the donor and the year of the painting 1566 (ПАВ/ ЛЕ/ ВАЛЕ/ ТО/ 7̄ 6̄). The style and artistic features of these icons indicate that they were painted much later, namely in the second

half of the 18th century. We believe that unidentified painter with his average painting quality is distant to level of the accomplishment of the *Royal Doors*, which we date to the 16th century, and very likely ̄̄ was the Greek letter σ, certifying the number 200. Therefore the year 1565 was 1695, and this responds to painting style features.

This same painter on the icon of St. Nicholas in the church of the Holy Virgin in the v. Bistrica also left the date of the painting. The donors inscription and the year 1567, is set next to the left hand of the saint (КОСТАТИН/ ГЕОРГО/ ВАЛЕТО/ 7̄ 6̄). Given that this is the same unidentified painter that worked in Bogomila, and a two year later he painted at Bistrica, with the same logic of icon example of St. Stephan in church of St. Athanasius in Bogomila, since the manner of the writing in the donors text, as well as the year of the icon, can be transferred to 1697.

In the same church are preserved Royal Doors and according to the analysis of the painting and wood carving they can be date to the end of the 16th century, or the beginning of the 17th century. If we accept that the written year is 1697 on the icon of St. Nicholas, it is very likely the chronology of the Royal Doors can recognize to this period, and also the fresco painting of the small church of St. George at Bistrica.